

CARACTERISTICA AXIOLOGICĂ ȘI CEA CULTURALĂ A FAPTULUI ISTORIC ÎN CONCEPȚIA ISTORIOSOFULUI VASILE PÂRVAN

Petru DUNCA*
Claudiu HOLDIȘ**

Axiological and Cultural Characteristics of the Historical Fact According to Historiosopher Vasile Pârvan

Abstract: Parvan brings the idea of the pluralism of history, which can manifest a real person in the essence of the evolution of society. The deeds of the spirit seek to dominate matter and to imprint nature's will with regard to the creation of new clear forms between plant and animal organisms, through persistent and systematic influence, to create face and create historical concerns exclusively. Becoming the anthropomorphic world and human life is the focus of the deep research and creation of the historian.

Keywords: *philosophie, metaphysics, human being, pluralism of history, historical facts*

Istoria este o scală a eternizării, a permanenței, aplicată coordonatei general-umane. Potrivit concepției rickertiene, unicul, particularul și individualul reprezintă conținutul istoriei. Acestea sunt faptele istorice, un corolar al întregii societăți alcătuită din indivizii istorici rikertieni. Pe aceeași linie, Pârvan este convins că, o anumită „pretenție de imortalizare nu poate avea decât un fenomen care din punctul de vedere al conținutului lui spiritual corespunde unei valabilități cvasieterne”. Despre „etern valabilul omenesc”, Pârvan va afirma că, acesta „în artă, credință, politică, filosofie, drept, etc. poate fi singurul obiect de preocupare al istoriei”. Profesiunea de credință explicit expusă, nu poate să fie completă fără precizarea conform căreia, etern valabil „nu e decât ceea ce e supraaccidental, supracontemporan, supralocal; suflet omenesc în sine, în fața problemei vieții în sine. Iar legile după care ființa omenească evoluează în lume sunt legi cosmice”. Stern va sublinia la rândul său specificitatea și individualitatea faptelor istorice, dar și caracteristica aceea conform căreia

* Prof. univ. dr., Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Facultatea de Litere, str. Victoriei nr. 76, Baia Mare (duncapetru01@yahoo.com).

** Drd., Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Facultatea de Litere, Baia Mare (holdisclaudiu@yahoo.com).

ele au ceva în comun cu alte fapte de asemenea istorice¹. Potrivit aceluiași Stern, faptul istoric este purtătorul unei „valori specific”, caracteristică esențială care lipsește „faptelor naturale ce se repetă”². Cum am mai arătat și în alt capitol, faptele de cultură sunt esențiale pentru Pârvan în procesul dificil al reconstruirii trecutului istoric. În acest sens, istoricul român acordă o importanță extremă acestora. Aceste fapte de cultură, nu vor fi analizate sau evidențiate numai în contextul spiritual al epocii în care ele au avut loc. Nici pe departe. Pârvan le reconstruiește prin prisma „eternului-uman”, fără de care nu ar putea exista o anumită continuitate a însăși procesului istoric, desfășurat în mod amplu între coordonatele și standardele sale³. Același Tănase va arăta că, Pârvan nu refuză caracteristica istoricității faptelor de cultură și nu poate fi vorba de căderea savantului român în linia prezenteismului. Pârvan aduce în prim plan o viziune de retrospectivă, detașându-se într-un mod extrem de lucid. Prin această metodă el se va situa deasupra contemporanului însuși al respectivelor fapte aflate în analiza istoricului. Contemporanul faptelor respective, realizate în orice epocă istorică nu se poate confrunta cu obiectivitatea aferentă, atât de necesară unei analize pertinente. Mai mult, pentru cititorul avid de cunoaștere istorică, procedeul se impune printr-o anumită garanție a obiectivității⁴. Prin raportarea faptului istoric la „eternul-uman”, rezultă că acesta se înscrie pe o scară a eternizării, a perenității efective⁵. Aceasta, deoarece eternul omenesc „este identic cu cosmicul”⁶. Istoricul este de fapt „cosmicul din om”, astfel că „istoria empirică, pe bază biologică, sociologică și individuală”, care „socotește în evoluția omenirii ca întâmplare, soartă, intervenție divină ori pură absurditate logică”⁷ se înscrie pe un traseu deviant. O istorie a civilizației va fi concepută sau reconstruită cu ajutorul implicit al faptelor istorice dublate de o puternică și activă semnificație culturală. De aici și până a surprinde acțiunea lumii valorilor asupra lor, nu este decât un pas. Dacă anumite limite, sunt depășite din punctul de vedere al comprehensivității calitative de către faptele omenești, acestea nu mai intră în categoria faptelor istorice⁸. Caracterul istoric este conferit faptelor de „semnificația lor culturală”⁹.

¹Alfred Stern, *La philosophie de l'histoire et le problème de valeurs*, C.D.U., Paris, 1957, pp. 87-88.

²ibidem.

³Al. Tănase, *Despre natura faptului istoric*, în *Filosofia istoriei. Studii* (Al. Tănase, D. Hurezeanu coordonatori), București, Editura Politică, 1969, pp. 20-23.

⁴ibidem.

⁵ibidem.

⁶Vasile Pârvan, *Ideii și forme istorice*, București, Editura Cartea Românească, 2003, p. 76;

⁷ibidem pp. 76-77.

⁸Al. Tănase, *Despre natura faptului istoric*, în *Filosofia istoriei. Studii* (Al. Tănase, D. Hurezeanu coordonatori), București, Editura Politică, 1969, pp. 18-19.

⁹ibidem.

Avem o raportare acută la sistemul valorilor sau la valoare în general. Numai prin raportarea la valori putem distinge importanța și esențialul faptului istoric. Este linia pe care va merge și Pârvan, întemeietorii acestei direcții fiind Windelband și Rickert. Este coordonata neokantiană de partea căreia se situează și Pârvan, având accepțiunile sale proprii.

În ceea ce-l privește pe Windelband, acesta are un original punct de vedere, potrivit căruia, istoria nu alege faptele care vor constitui obiectul ei de cercetare, aleator. Apoi, aceeași știință a istoriei, după alegerea faptelor, niciodată nu le va expune arbitrar, ea raportându-le permanent la un sistem de valori¹⁰. Astfel, orice fapt sau eveniment trecut, va fi evidențiat din totalitatea evenimentelor și faptelor trecute, grație raporturilor acestora cu o valoare sau sistem de valori. Fără permanenta raportare la valori, științele istorice nu ar fi cu puțință. Nu numai științele istorice au această raportare la sisteme de valori. Potrivit aceluiași Windelband, povestirea sau crearea unor fabule implică o astfel de raportare tacită la valori, deoarece aici anumite fapte sunt reliefate, pentru că ele au o semnificație adâncă, au trezit interesul prin realitatea lor unică și „l-a atras durabil asupra sa”¹¹. În istorie, selecția și sinteza sunt determinate de valori universale, care au o valabilitate pentru toți indivizii. Doar că, descoperirea acestor valori, descrierea și determinarea lor cade în sarcina eticii, disciplină care are de îndeplinit un rol esențial în știința istoriei. În etică sălășluiesc, potrivit lui Windelband, „principiile epistemologice ale științelor istorice”¹². Etica trebuie să furnizeze filosofiei principiile respective. Prin raportarea la valori, istoricul dovedește legăturile pe care le au faptele trecute cu valorile recunoscute ca universal valabile. Istoria se ocupă cu faptele omului, descriindu-le și analizându-le, iar valorile la care sunt raportate aceste fapte trecute sunt valori umane. Sub același raport se înscriu și faptele sufletești, care vor prezenta de asemenea un interes aparte pentru istoric. Acestea nu vor fi expuse cu ajutorul metodelor psihologiei științifice, ci vor fi tratate ca fapte particulare ce-și păstrează semnificarea lor unică. Pârvan, subliniase la rândul său că „fenomenele vieții omenești nu pot lua aspectul istoric, nu pot fi adică valori istorice, decât dacă viața lor intimă participă pasiv sau activ la o devenire superioară lor. În dualitatea natură, cultură, orice fenomen transformator al naturii, fie ea neînsuflită, fie organică ori omenească, devine o valoare culturală: valorile culturale însă decurg din deveniri, sunt însemnate prin deveniri și se explică numai prin deveniri; ca fenomene izolate ele sunt ininteligibile și invalorable”¹³.

¹⁰N. Bagdasar, *Filosofia contemporană a istoriei*, București, Tipografia Bucovina J.E. Torouțiu, 1930, p. 44.

¹¹ibidem.

¹²ibidem.

¹³Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice*, București, Editura Cartea Românească, 2003, p. 83.

Pentru Rickert, așa cum am arătat mai sus, valorile sunt valabile și eterne. Actul de raportare a unui fapt trecut la o valoare istorică, nu cuprinde nimic din atitudinea personală a istoricului. El trebuie să-și țină în frâu idealurile, sentimentele și convingerile. Raportarea la valori este o caracteristică a logicii istorice, potrivit aceluiași Rickert. Nu voi stăruii mai mult asupra reprezentanților școlii de la Baden. Am ținut să trasez aceste câteva caracteristici importante, pentru că ele au influențat gândirea lui Vasile Pârvan și nu numai a lui. Pârvan arată că istoria se scrie de pe alte poziții, ale universalității. Savantul român „aderă la un criticism aprioric, logic și raționalist, conform căruia adevărata istorie se scrie numai de pe pozițiile universalității, mergându-se până la ignorarea valorilor fenomenelor istorice izolate în spațiu și timp”¹⁴. Savantul român arată pe aceeași linie că, „în ritmica universală, orice explozie solitară a geniului individual nu poate cu nimic schimba vibrarea și ritmul devenirii eterne. Nu pentru că a existat Socrate, Alexandru, Isus ori Mahomed lumea noastră a devenit cum este, ci ea a devenit și devine cu toate că există și genii”¹⁵.

Potrivit lui Pârvan obiectul științei istoriei este unicul, faptele istorice neputându-se repeta în aceeași formă de două ori. Contemporanul lui Pârvan, Alfred Stern (1846 – 1936), arăta că în știința istoriei „faptele ne interesează în primul rând pentru ce au ele specific, individual, iar în al doilea rând numai pentru ceea ce au ele în comun cu alte fapte”¹⁶. Și pentru Stern, „faptul istoric este purtătorul unor valori specifice”, acestea lipsind evident „faptelor naturale ce se repetă”¹⁷. Același Stern va evidenția aspectul unic și irepetabil al faptului istoric, prin exemplul fizicianului care consumă timp și bani pentru a releva o anumită lege. Experimentul poate fi repetat în aceleași condiții, ba mai mult legea proaspăt decoperită, va putea fi înlocuită de o alta ca rezultat al unui experiment nou. În istorie lucrurile sunt total diferite¹⁸. Faptul istoric „are valoare datorită caracterului său unic”, el neputând fi înlocuit cu alt fapt istoric¹⁹. Același lucru va fi susținut și de către Pârvan, care subliniază la rândul său unicitatea faptului istoric. Windelband va arăta că, istoria este disciplina unicului și individualului, având acea exactitate proprie, manifestată prin precizia criticii și siguranța stabilirii faptelor²⁰.

¹⁴Virgil Emilian Catargiu, *Vasile Pârvan filosof al istoriei*, Iași, Editura Junimea, 1982, p. 89.

¹⁵Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice*, București, Editura Cartea Românească, 2003, p. 77.

¹⁶Alfred Stern, *La philosophie de l'histoire et le problème de valeurs*, C. D. U., Paris, 1957, pp. 81-82.

¹⁷Ibidem; vezi Mircea Florian, *Ființă și valoare în gândirea filosofică a lui Louis Lavelle*, București, Editura Academiei, 1979, pp. 78-130.

¹⁸ibidem pp. 92-93.

¹⁹ibidem.

²⁰N. Bagdasar, *Filosofia contemporană a istoriei*, București, Tipografia Bucovina J.E. Torouțiu, 1930, pp. 43-44.

Pârvan susține ca trăsătură esențială a istoriei, prezentarea faptului istoric unic, a irepetabilității acestuia, el petrecându-se o singură dată. Spre deosebire de alte științe, istoria susține acest lucru. Similaritatea opiniei lui Pârvan cu cea a lui Iorga reiese acum foarte clar. Iorga va începe oarecum într-o notă de amărăciune, arătând diferența dintre geograf și istoric: „De mai mult timp geograful merge, și avem ca urmare altă geografie. Istoricul mărginit între anumite date și anumite hotare va fi totdeauna mai slab înțelegător al esenței lucrurilor ce e menit să înfățișeze decât acela care îndrăznește a privi în jurul său. Faptele istorice nu se reproduc niciodată întocmai, ci au o noutate nesfârșită”²¹. Pârvan subliniașe în repetate rânduri punctul său de vedere, conform căruia coordonata universalității trebuie aplicată istoriei, adevăratei istorii. Pentru aceasta se va impune chiar un anumit gen de trecere peste valorile fenomenelor istorice aflate într-o izolare, care sunt solitare în timp și spațiu. Astfel, în „dualitatea natură, cultură, orice fenomen transformator al naturii, fie ea neînsuflețită, fie organică ori omenească, devine o valoare culturală: valorile culturale însă decurg din deveniri și se explică numai prin deveniri; ca fenomene izolate ele sunt ininteligibile și invalabile”²². Dar, subliniază mai departe gânditorul și istoricul român, „valorile culturale, adică spirituale, adică istorice, capătă adevărata lor proporție în spațiul evolutiv abia atunci când le așezăm în mediul particular în care, energetic, își au valoarea lor maximă”²³. Pârvan aduce interpretarea istoriei din perspectiva „categoriilor supraistorice”, manifestându-și „predilecția pentru filosofia istoriei, complementar istoriei propriu-zise”²⁴. Așa cum am mai subliniat și în altă parte, istoria reconstituie evenimentele trecute, având parte de o anumită dificultate. Este destul de dificil a reconstitui realitatea obiectivă, chiar dacă filtrul critic al cognitivului subiectului cunoscător are parte de instrumentarul specific. Să nu uităm că istoria nu dispune de metode sau procedee de cercetare precum dispun alte științe, aici având în vedere experimentul, reacțiile chimice, etc. De aici decurge o anumită dificultate. Faptul istoric nu se poate repeta a doua oară în condiții identice. În cazul în care lucrul acesta este posibil, dacă se repetă într-un alt timp dat, el va fi opera unui alt individ, subiect și atunci repetitivitatea identică iese din discuție. Individualul este caracteristica definitivă a faptului istoric. Aceeași concepție o întâlnim la Iorga, exprimată în aceeași termeni. „Istoria este deci unul din modurile în care oamenii "repetă" apartenența lor la aceeași umanitate; ea este un sector al comunicării conștiințelor, un sector scindat de

²¹Nicolae Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, ediția a II-a, București, Casa Școalelor, 1933, p. 96.

²²Vasile Pârvan, *Ideii și forme istorice*, București, Editura Cartea Românească, 2003, p. 83.

²³ibidem.

²⁴Virgil Emilian Catargiu, *Vasile Pârvan filosof al istoriei*, Iași, Editura Junimea, 1982, p. 89.

etapa metodologică a urmei lăsate și a documentului, deci un sector distinct al dialogului, în care celălalt răspunde, dar nu un sector în întregime scindat al intersubiectivității totale care, ea, rămâne mereu deschisă și în dezbateră”²⁵. Este părerea unanimă influențată de Marc Bloch a lui Ricoeur.

Faptul istoric este unic în natura lui, dar Pârvan arată că aici nu intră latura lor evenimentială. „Simpla descriere a faptului nu e decât o circumscriere formală, iar nu de conținut, a fenomenului studiat”²⁶. Faptul istoric are propria sa individualitate. Pe cale de consecință faptul istoric trebuie integrat într-un sistem, într-o structură, pentru a se transforma astfel în obiectul cunoașterii istorice²⁷. Mai mult, faptul istoric va reprezenta astfel o valoare sau va avea o anumită semnificație. Istoria reprezintă mulțimea fără sfârșit a faptelor care generează o anumită încărcătură plină de sens pentru om, putându-se raporta la lumea valorilor²⁸. Dacă pentru artă sau știință, „natura e obiectul și ținta supremă a prelucrării creatoare, pentru istorie, cultura e singurul obiect posibil”. Deoarece, „numai unde începe cultura, adică manifestarea reformatoare umană în mediul natural cosmic, acolo începe istoria”²⁹. Potrivit lui Rickert, discipolul de seamă al Școlii de la Baden, valoarea face parte intrinsecă din ceea ce se numește obiect istoric. Aceasta, deoarece „conceptul de valoare este acela care constituie principiul selectiv al istoricului”³⁰.

²⁵Paul Ricoeur, *Istorie și adevăr*, București, Editura Anastasia, 1996, p. 40; Alfred Stern atrage atenția asupra unei posibile obstaculări în ceea ce privește explicarea istoriei, dacă se folosește atât de des singularul ca și sistem de referință; Stern arată că „metoda individualizantă” a istoriei sau „individualitatea” se face posibilă datorită existenței concepției „evaluatoare a obiectelor”; mai mult „raportul cu o valoare se descoperă ca principiul *constitutiv* al obiectului istoric, care îl distinge de toate celelalte obiecte reale. Istoria – cunoaștere nu există deci decât pentru a fi evaluate”. (Alfred Stern, *La philosophie de l'histoire et le problème de valeurs*, C.D.U., Paris, 1957, pp. 96-97)

²⁶Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice*, București, Editura Cartea Românească, 2003, p. 82;

²⁷Potrivit lui Adam Schaff, „(...) pot fi numite fapte istorice anumite manifestări ale vieții indivizilor și a societății, care sunt alese dintr-o mulțime de manifestări de același gen pe baza relațiilor lor de cauză-efect și a acțiunii lor în cadrul unei totalități mai ample. Criteriul alegerii îl constituie aici semnificația, importanța evenimentului sau procesului dat sau a produselor acestuia. Se presupune, deci, un sistem de referință determinat, în cadrul căruia și în funcțiune de care se operează valorizarea și deci selectarea”. (Adam Schaff, *Istorie și adevăr*, București, Editura Politică, 1982, p. 244).

²⁸Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice*, București, Editura Cartea Românească, 2003, p. 90;

²⁹ibidem p. 61.

³⁰Alfred Stern, *La philosophie de l'histoire et le problème de valeurs*, C.D.U., Paris, 1957, pp. 96-97; Stern arată mai departe pe linia lui Rickert că, istoricul, „va alege ca *esențiale* toate evenimentele din *realitățile publice* (*res publica*) care se raportează la valorile culturale – pentru că ele contribuie la evoluția acestor valori, la menținerea lor, la amânarea sau retrogradarea lor. Contribuind din plin la retrogradarea valorilor culturale ale epocii noastre, Hitler este, așadar, un fenomen esențial al istoriei moderne și constituie prin aceasta un obiect prețios pentru studiul istoric. Aceasta nu înseamnă însă că istoricul îl admiră sau îl iubește” (ibidem).

Pentru Pârvan, „realitatea istorică în care oamenii își desfășoară viața a devenit și devine un produs al activității lor, un produs care reprezintă obiectivitatea forțelor omului și care trebuie să fie în întregimea sa obiectul cercetării istorice”³¹. Pârvan aduce asemeni lui Ricoeur ideea pluralismului istoriei, ca manifestare a faptelor oamenilor în esența evoluției societății³². Savantul român, vorbind despre obiectul cercetărilor istorice, subliniază că, faptele „spiritului omenesc dominând materia și imprimând naturii voința sa, până la crearea de noi forme chiar între organismele vegetale și animale, prin influențarea sa persistentă și sistematică, aceste fapte și creații alcătuiesc exclusiv domeniul preocupărilor istoricului”³³. Astfel, devenirea „lumii și a vieții umane antropomorfe” este „ținta privirilor adânc cercetătoare și creatoare ale istoricului”³⁴.

La Pârvan vorbim de o anumită dualitate a conștiinței istorice, pe palierul superior se află categoriile istorice, sinonime cu statul, dreptul, națiunea, iar pe palierul inferior găsim accidentalul sau anecdoticul. Pentru ca faptele să devină istorie, trebuie ca sistemul să intervină cu toate mijloacele sale³⁵. Faptul istoric se află în centrul disciplinei istoriei și relațiile lui cu alte fapte istorice sunt esențiale. Pentru a ne apropia de un eveniment și pentru a-l studia, trebuie să cunoaștem „tot complexul de urme pe care l-a lăsat acel eveniment”³⁶. Este părerea unanimă a marelui Iorga. Așadar faptele istorice reprezintă materialul cu care are a lucra istoricul. Necunoașterea suficientă a acestora aduce cu sine lansarea unei lucrări neadecvate din punct de vedere științific. Faptele istorice sunt cele care ne dau informații despre „evenimentele istorice sau despre caracteristicile vieții sociale și umane din trecut”³⁷. Faptele istorice sunt elementele cu care istoricul recompune o imagine demult apusă, ele nefiind altceva decât informații despre anumite evenimente sau despre aspecte ale vieții sociale. Istoricul va lua anumite informații dintr-o vastă bibliografie istorică, care

³¹Virgil Emilian Catargiu, *Vasile Pârvan filosof al istoriei*, Iași,Editura Junimea, 1982, p. 90.

³²„Dacă spun "istorie" la singular, istoria este de asemeni istoria oamenilor, la plural, adică nu numai a indivizilor, dar și a comunităților și a civilizațiilor.Un anumit pluralism este deci de asemeni înscris în pre-concepția dramei istorice și a muncii istorice. Nu numai că pun oamenii la plural, dar pun și evenimentele la plural; dacă există un eveniment, există și evenimente. Istoria este necesarmente o diversitate, o multiplicitate: este asta, apoi aceea. Acești "și apoi", "și după aceea", "și pe urmă iar" fac să existe istorie. Dacă n-ar exista rupturi, înnoiri, n-ar mai fi deloc istorie”.(Paul Ricoeur, *Istorie și adevăr*, București,Editura Anastasia, 1996, p.88).

³³Vasile Pârvan, *Ideii și forme istorice*, București,Editura Cartea Românească, 2003, p. 61.

³⁴ibidem.

³⁵Nicolae Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, București,Casa Școalelor, 1933, p. 15.

³⁶ibidem p. 52.

³⁷Cătălin Zamfir, *Filozofia istoriei*, București,Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 39.

are ca și țință „să deie cercetătorilor într-o ordine metodică, înșirarea izvoarelor, a urmelor directe ale evenimentelor adecă, precum și a cărților scrise pe baza acestor izvoare și a lucrărilor care tratează despre monumentele nescrise, pe care le studiază științe auxiliare ale istoriei”³⁸. Faptele sunt culese și analizate de istoric vor purta amprenta acestuia. În momentul în care subiectul recunoaște un fapt istoric, el va încerca să adune toate componentele respectivului fapt și să determine absolut toate relațiile (dacă lucrul este cu putință) cu alte fapte istorice, împreună cu limitele sale temporale, respectiv spațiale. După această etapă, faptul istoric proaspăt reconstituit va fi integrat într-un ansamblu mai mare. Aici intervine experiența și inteligența subiectului cunoscător. Potrivit lui Iorga, unele izvoare sunt incomplete, cu cât înaintăm mai înapoi în istorie și atunci istoricul va face apel la critică și la fantezie pentru a umple anumite goluri. Odată ce dimensiunea critică este realizată, istoricul își formează propria convingere asupra faptului istoric, drept pentru care „rămâne să o spuie”. Și începând de acum „începe opera de artă și talent. Muncă, inteligență și talent: toate trei trebuie să le aibă adevăratul istoric.

O primă interpretare ar fi cea ontologică, aceasta prezentând faptul istoric exact ca și „un obiect al cercetării istorice”, acesta existând independent de obiectul cunoscător. Istoricul, ia act de obiectul cunoașterii istorice, în speță evenimentul, care este constituit dintr-o serie de fapte determinate. Același istoric, va reconstitui sau reconstrui respectivul eveniment prin „reflectarea” acestor fapte în conștiința sa. O altă interpretare va intra pe tărâm epistemologic și metodologic, în sensul în care se referă efectiv la procesul de reconstituire a faptului istoric. Această reconstituire este denumită generic drept fapt istoriografic. În privința raporturilor dintre cele două interpretări, faptul istoric este interpretat atât din punct de vedere ontologic, cât și din punct de vedere gnoseologic. Se mai întâlnește și modalitatea de a trata faptul istoric într-o manieră pur științifică, adică istoriografică, fără a mai căuta corespondența în realitatea istorică. Prima modalitate aparține pozitivismului, a doua fiind specifică structuralismului, aici „subiectul are un rol activ în crearea realității examinate”³⁹. Interpretarea pozitivistă este cea preferată de majoritatea istoricilor, pentru că „realitatea se compune dintr-un anumit număr de fapte cheie, pe care istoricul pur și simplu le reconstruiește. Această reconstruire trebuie să fie în concordanță cu faptele, iar, la rândul ei, această concordanță constituie un criteriu al veridicității”⁴⁰. Pe de altă parte, tabăra care vede în faptul istoric doar „o construcție științifică este adesea criticată” aceasta

³⁸Nicolae Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, București, 1933, pp.52-53.

³⁹Jerzy Topolski, *Metodologia istoriei*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 154.

⁴⁰ibidem.

fiind „o manifestare a așa – numitului subiectivism, respectiv a tendinței istoricului de a crea o realitate istorică proprie”. Această linie critică se impune doar în cazul în care „o astfel de concepție este corelată cu negarea unei realități obiective, independentă de subiectul care ia cunoștință de ea, pentru că în acest caz avem de-a face realmente cu o construcție subiectivă a realității istorice din partea cercetătorului”⁴¹. O a treia interpretare „recunoaște existența unei realități obiective, independente de subiectul care ia cunoștință de ea” și consideră că „această realitate nu este deloc o mulțime de fapte date, care trebuie numai să fie reflectate în conștiință și reconstruite”. Este vorba de o recunoaștere concomitentă a existenței „realității istorice obiective ca obiect al cercetării și rolul cognitiv creator al gândirii istoricului”. Această interpretare se numește dialectică⁴². Ea avansează ideea potrivit căreia „realitatea istorică este complexă, bogată și cu nenumărate legături interne, că reconstituirea faptelor este o formă indispensabilă a cunoașterii ei simplificate, respectiv apropierea de adevărul absolut prin intermediul adevărului aproximativ”⁴³. Părerile aparțin unui reputat profesor și cercetător, Jerzy Topolski (1928–1998), a cărui lucrare „Metodologia istoriei”, a fost publicată în 1968. Sinteza pe care o face curentelor de interpretare a faptului istoric în epoca în care Pârvan a trăit sunt de o mare profunzime și simț analitic. Lucrarea apare mult după ce Pârvan se stinge prematur din viață, dar sinteza făcută de profesorul polonez descrie o epocă de mari controverse, benefice pentru știința istoriei. Lucrurile nu au fost cristalizate foarte limpede la începutul secolului XX, drept pentru care istoricii aflați la început de drum, dădeau crezare pozitivismului, care de altfel a introdus în metodologie conceptul de fapt istoric. Interpretările acestuia diferă de la caz la caz.

Onciul, Bogdan sau Iorga, simt aceste noi linii de cercetare și putem observa cum aceștia devin tributari unor astfel de concepții. Este „școala critică” românească ai căror reprezentanți pun un accent deosebit pe critica izvoarelor istorice și pe reconstrucția faptului sau evenimentului istoric. Pe aceeași coordonată se va înscrie și Pârvan, gânditorul și istoricul român creator unei noi școli de cercetare.

În concluzie putem afirma că istoricii spațiului românesc nu sunt străini, ba chiar sunt implicați în găsirea noilor modele de cercetare aplicată în domeniul istoriei. Faptul istoric se află în centrul disciplinei istoriei. Este un inel fie din ceea ce se numește *res gestaesauhistoriaererumgestarum*. Istoricii români erau familiari cu liniile cercetării schițate de Charles Victor Langlois, Charles Seignobos, Carl L. Becker, Dilthey, Windelband sau Rickert. Creatorii noii școli românești critice, un Bogdan sau un Onciul, se

⁴¹ibidem.

⁴²ibidem.

⁴³ibidem.

vor centra pe faptul că omul se află în centrul istoriei, iar faptele sale au o importanță deosebită pentru comunitatea socială, dar și pentru dezvoltarea omenirii. Individul și faptele sale dobândesc valoare socială. Încununarea respectivei concepții, dublată de linia metafizică este realizată de Pârvan în spațiul românesc.

Bibliografie

- Bagdasar, N. *Filosofia contemporană a istoriei*, București, Tipografia Bucovina J.E. Torouțiu, 1930.
- Catargiu, Virgil Emilian. *Vasile Pârvan filosof al istoriei*, Iași, Editura Junimea, 1982.
- Florian, Mircea. *Ființă și valoare în gândirea filosofică a lui Louis Lavelle*, București, Editura Academiei, 1979.
- Iorga, Nicolae. *Generalități cu privire la studiile istorice*, ediția a II-a, București, Casa Școalelor, 1933.
- Pârvan, Vasile. *Idei și forme istorice*, București, Editura Cartea Românească, 2003.
- Ricoeur, Paul. *Istorie și adevăr*, București, Editura Anastasia, 1996.
- Schaff, Adam. *Istorie și adevăr*, București, Editura Politică, 1982.
- Stern, Alfred. *La philosophie de l'histoire et le problème de valeurs*, C.D.U., Paris, 1957.
- Tănase, Al. *Despre natura faptului istoric*, în *Filosofia istoriei. Studii* (Al. Tănase, D. Hurezeanu coordonatori), București, Editura Politică, 1969.
- Topolski, Jerzy. *Metodologia istoriei*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.
- Zamfir, Cătălin. *Filozofia istoriei*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.